

Алла Разумна

старший викладач кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки Харківської
медичної академії післядипломної освіти; Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-5724-3279

E-mail: al.sap2105@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВО

***Анотація:** В статті розглянуто педагогічні чинники формування професійної ідентичності медичного фахівця, що визначаються на трьох рівнях: організаційно-педагогічному, технологічно-методичному, психологічно-педагогічному. Зазначено, що організаційно-педагогічні чинники охоплюють форми навчальної та позанавчальної підготовки, технологічно-методичні – технології та підходи до навчання, що дозволяють здійснювати цілеспрямоване формування професійної ідентичності в умовах ЗВО, психологічно-педагогічні чинники визначаються особливостями суб'єктивних характеристик студентів та викладачів, що впливають на процес і результат формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я. Окреслено умови ефективного формування професійної ідентичності у майбутніх медичних фахівців медичного ЗВО.*

***Ключові слова:** професійна ідентичність майбутніх фахівців системи охорони здоров'я; формування професійної ідентичності; педагогічні чинники формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я.*

Алла Разумна

Senior Lecturer of the Department of Pedagogy, Philosophy and Language Preparation of the
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education; Kharkov, Ukraine

E-mail: al.sap2105@gmail.com

PEDAGOGICAL FACTORS OF FORMING OF PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE MEDICAL SPECIALIST IN THE OF HIGHER LEARNING

***Annotation:** The pedagogical factors of forming of professional identity of medical specialist are considered in the article, that determined on three levels: organizationally-pedagogical, technology-methodical, psychology-pedagogical.*

It is indicated that organizationally-pedagogical factors embrace the forms of educational and out of educational preparation, technology-methodical factors are technologies and approaches in educating, that allow to carry out the purposeful forming of professional identity in the conditions of institution of higher learning, psychology-pedagogical factors are determined by the features of subjective descriptions of students and teachers that influence on a process and result of forming of professional identity of future medical specialists. The account of the marked factors allows to outline the terms of the effective forming of professional identity for future medical specialists in medical institution of higher learning.

© Алла Разумна, 2019

Key words: *professional identity of future specialists of the system of health protection; forming of professional identity; pedagogical factors of forming of professional identity of future specialists of sphere of health protection*

Алла Разумная

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩЕГО МЕДИЦИНСКОГО СПЕЦИАЛИСТА В УСЛОВИЯХ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ВУЗА

Аннотация: *В статье рассмотрены педагогические факторы формирования профессиональной идентичности медицинского специалиста, что определяются на трех уровнях: организационно-педагогическом, технолого-методичном, психолого-педагогическом. Указано, что организационно-педагогические факторы охватывают формы учебной и внеучебной подготовки, технолого-педагогические – технологии и подходы в обучении, которые позволяют осуществлять целенаправленное формирование профессиональной идентичности в условиях вуза, психолого-педагогические факторы определяются особенностями субъективных характеристик студентов и преподавателей, которые влияют на процесс и результат формирования профессиональной идентичности будущих медицинских специалистов. Очерчены условия эффективного формирования профессиональной идентичности у будущих медицинских специалистов в медицинском вузе.*

Ключевые слова: *профессиональная идентичность будущих специалистов системы здравоохранения; формирование профессиональной идентичности; педагогические факторы формирования профессиональной идентичности будущих специалистов сферы здравоохранения.*

Alla Razumna

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Pedagogical Factors of the Formation of Professional Identity of a Future Medical Specialist in the Conditions of Higher Educational Institution”

Problem setting. *Professional identity is an inalienable condition and an important result of the process of professionalization of the individual. Modern High School trains future professionals on the principles of competence and personal approaches, which involves the formation of the basis of professional identity. Formation of professional identity in the conditions of medical higher education institution hasn't yet become the subject of systematic pedagogical research, but mostly described at the level of psychological research.*

Recent research and publications analysis. *The analysis of the state of development of the problem of pedagogical*

factors in the formation of professional identity has allowed to highlight its following aspects: determination the nature, structure, types and statuses of identity; features of professional self-awareness; features of professional development of a doctor; the theory of professional formation; the formation of the professional identity of medical students; contextual approach and active methods of training students.

In these studies professional identity is considered as a fundamental condition for development of specialist's personality (O.Yermolaieva, S. Kosheleva, L. Matvieieva, T. Myronova, V. Zlyvkov, L.Shneider), and the formation of profes-

sional self-awareness of the doctor is investigated in the context of the professionalization (O. Denysova, V. Maliutina, M. Filonenko). At the same time pedagogical factors of the formation of professional identity of future doctors in the process of training in a High School remain unexplored.

Emphasis of previously unsettled parts of the general problem. The formation of the professional identity of future healthcare professionals needs to create a model of the pedagogical conditions for its implementation in High School.

Paper objective. The purpose of our article is to construct a theoretical model of pedagogical factors for the formation of professional identity of future healthcare professionals.

Paper main body. In the structure of professional identity for its pedagogical formation in the conditions of educational process we have included: valued-semantic, cognitive, highly emotional, connotative components. In addition, in the differentiation of components, we identified the social and personal components. We included organizational, technology-pedagogical and psychology-pedagogical components in the structure of “pedagogical factors”.

Organizationally-pedagogical factors include the organizational forms of the educational process, its spatial-temporal characteristics, etc.

Technology-pedagogical factors are determined by the structure of pedagogical influences: firstly, the “pedagogical status” of a student’s professional identity as an aim of studies; secondly, contextual studies and active methods for updating the subjective position of students; thirdly, creation of a communicative-role-play situation for the confirmation of a student’s professional position; fourthly, actualization of reflective activity of students; fifthly, formation the skills of self-dependent professional mastering.

Psychology-pedagogical factors include taking into account the individual psychological characteristics of students and

the teacher’s professionally-pedagogical characteristics.

To implement this model, at the organizational and pedagogical level, we proposed the realization of the formation of professional identity in the educational process, in the form of training, as well as in the educationally-professional environment.

To implement the outlined model at the technology-pedagogical level, we proposed the following:

In the educationally-professional process – to include the formation of professional identity in the structure of pedagogical tasks (aims), to implement context technology and active methods of studies, actualization of role-play position of specialist at implementation of educational-professional tasks, providing of reflective analysis the students of the “professional growth”, providing methodological recommendations for self-mastering professional content.

In organization of training we proposed to provide pedagogical support in overcoming the difficulties of students’ professional self-identification. We propose training for adaptation on the first and second courses, training to overcome the crisis of professional identity on the third and fourth courses, training for the construction of a professional career on fifth and sixth courses.

In organization of the educational-professional environment, we propose provide virtual and real communication with specialists and the exchange professional experience.

To implement outlined model at the psychology-pedagogical level, we proposed following:

The developed approaches by us have been approbated in a number of Ukrainian universities, which proved the effectiveness of the proposed model.

Became the indicators of effectiveness of the implemented model became: increasing general level of professional identity, mitigating the crisis of professional iden-

tity of students of 3-4 years, increasing the level of confidence in professional intentions of graduates, increasing the level of professional competence of students, increasing the conviction of teachers in the need to form a professional identity of future specialists in High School.

Conclusions of the research. *Formation of professional identity of future health care professionals is an important task of the educational and professional*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Професійна ідентичність є невід'ємною умовою та важливим результатом процесу професіоналізації особистості (Є.Ф. Зеєр, В.Л. Зливков, Л.В. Шнейдер та інші). Для людини, що суб'єктивно вважає себе приналежною до професії та професійної групи, характерними є наявність стійких професійних установок, готовність брати на себе відповідальність за професійну діяльність, відчуття єдності з професійною когортною, спрямованість на перманентне професійне самовдосконалення, стабілізація професійної діяльності в умовах певної соціальної нестабільності, мінливості та невизначеності [4; 5; 11].

Порушення професійної ідентичності особистості визначається особливим процесом маргіналізації (О.П. Єромолаєва), що в умовах інтенсивної соціально-економічної динаміки торкається, передусім, складних професійних сфер з гуманістичного спрямування – медиків, педагогів, соціальних працівників тощо. Так, дослідження О.Є. Поліванової показало, що значна частина досліджуваних нею лікарів з різним стажем роботи характеризується, насамперед, орієнтацією на зовнішні атрибути професії – статус, соціальну роль медика, високу оцінку професійних якостей, а не на внутрішні її складові – якість самої медичної допомоги тощо, що говорить про певну деформацію професійної ідентичності фахівців

process in High School. For realization this task, it is important to designing and implementing a scientifically based model of the formation of professional identity of future specialists

Further researches will be aimed at the development of methodical apparatus for realization pedagogical conditions for the formation of professional identity of future specialists in the medical sector at various stages of higher education.

сфери охорони здоров'я. Отже, професійна ідентичність як стабілізуюча структура особистості фахівця є необхідною умовою професіоналізації, професійного функціонування та розвитку в сучасних соціальних умовах [3; 8].

Сучасна вища школа здійснює підготовку майбутніх фахівців на засадах компетентнісного та особистісного підходів, перший з них – спрямований на формування професійної компетентності, як основи професіоналізму, що визначається теоретичною та професійно-практичною готовністю до професійної діяльності, а особистісний підхід передбачає врахування ментальних аспектів професійного становлення та “функціонування”, значне місце в яких посідає професійна ідентичність.

Формування професійної ідентичності в умовах медичного зовнішнього середовища ще не стало предметом систематичних педагогічних пошуків, а здебільшого описується на рівні психологічному. На нашу думку, такі дослідження, як правило, описують становлення професійної ідентичності в умовах ЗВО як похідний результат формування професійної компетентності, що може коригуватись “психологічним супроводом” студентів, або як інтегрований результат підготовки фахівців, при цьому формування професійної ідентичності не розглядається як самостійне педагогічне завдання.

Створення системи підготовки фахівців із сформованою професійною ідентичністю сфери охорони здоров'я потребує

визначення педагогічних чинників її формування в умовах функціонування ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Аналіз стану розробленості проблеми педагогічних чинників формування професійної ідентичності дозволив нам окреслити наступні дослідницькі аспекти, що її обумовлюють: фундаментальні роботи в сфері психології ідентичності, які визначають її сутність, структуру, види, статуси (Дж. Марсія, Ю. Хабермас, Е. Еріксон, О.П. Єрмолаєва, В.Л. Зливков, Н.Л. Іванова, Л.Б. Шнейдер та інші); дослідження самосвідомості як спорідненого феномену, що визначає ідентичність у її розгорнутому, усвідомленому вигляді (Л.І. Божович, І.С. Кон, А.В. Петровський, В.В. Столін й ін.); результати наукових і науково-практичних психолого-педагогічних досліджень з проблеми професійного розвитку лікаря (В.А. Аверін, А.Г. Васюк, Т.В.Миронова, О.Б. Одеришева, Л.П. Урванцев, Л.А. Цветкова, Н.В. Яковлева, Б.А. Ясько й ін.); теорії професійного становлення особистості (Е.Ф. Зеєр, Є.О.Клімов, Т.В. Кудрявцев, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, А. А. Реан й ін.); концепція експертного оцінювання педагогічного процесу вищої школи і (О.М. Касьянова); контекстний підхід до реалізації принципу професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів (А. А. Вербицький); результати наукових досліджень щодо становлення професійної ідентичності студентів-медиків (О.В. Денисова, В.В. Малютіна, Т.В. Миронова); концепції активних методів навчання як засобу розвитку особистості (Ю.М. Ємельянов, Б.Д. Паригін, Л.А. Петровська, К. Рудестам, і ін.) [5; 8; 9].

Беручи до уваги наукові дослідження щодо індивідуально-професійного розвитку лікаря та умов формування його професійної ідентичності, у нашій роботі ми виходимо з позицій ряду авторів (О.П. Єрмолаєвої, С.В. Кошелевої, Л.Г. Матвее-

вої, Т.В. Миронової, В.Л. Зливкова, Л.Б. Шнейдер і ін.), що фундаментальною умовою розвитку особистості фахівця-лікаря вважають становлення високого рівня його професійної самосвідомості, "професійного Я", формування у нього професійної ідентичності [3; 5; 8; 11].

У ряді досліджень здійснено вивчення професійної самосвідомості лікаря в процесі його професіоналізації (О.В. Денисова, В.В. Малютіна М.М. Філоненко та ін.) [2; 10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Досі залишаються недослідженими питання педагогічного формування професійної ідентичності майбутніх лікарів у процесі вузівського навчання, не визначені повною мірою педагогічні умови формування професійної ідентичності студента-медика в освітньому процесі зво. Організація методично обґрунтованої цілеспрямованої педагогічної роботи зі створення оптимальних для формування профіідентичності студента-медика психолого-педагогічних умов могла б істотно підвищити якість медичної освіти.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі формування професійної ідентичності студентів, в тому числі майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я, дозволив нам визначити ряд протиріч, які передбачають новий ракурс вивчення цієї проблеми, а саме: між недостатньою розробленістю проблеми цілеспрямованого педагогічного формування професійної ідентичності студента-медика в освітньому процесі й провідною роллю професійної ідентичності в становленні професіоналізму майбутнього фахівця; між споживацькими та прагматичними установками сучасного суспільства й гуманістичною спрямованістю професії лікаря (у зв'язку з чим не відбувається засвоєння професійних і гуманітарних цінностей сучасними студентами – майбутніми лікарями, й відзначається спрямованість частини лікарів-початківців на утилітарні

можливості професійної діяльності, і як наслідок, заважає адекватному входженню студента в професійну діяльність та професійну спільноту); між необхідністю цілеспрямовано формувати нормативну професійну ідентичність й відсутністю педагогічної моделі відповідного процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначення основних педагогічних чинників формування професійної ідентичності майбутнього фахівця з охорони здоров'я, її компонентів, окреслення моделі її функціонування в умовах вищого медичного навчального закладу, що сприяє його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я дозволив нам деталізувати її компоненти [2; 10].

В структуру професійної ідентичності з метою її формування в умовах освітнього процесу ми включили: ціннісно-смысловий, когнітивний, афективний, конотативний (що містить комунікативно-рольову, професійно-діяльничу та навчально-професійну складові). Крім того, в диференціації компонентів ми визначили соціальну та особистісну частини. Соціальна частина професійної ідентичності обумовлює соціальну її реалізацію – виконання відповідних ролей, здійснення відповідних професійних функцій тощо, а особистісна – обумовлює її відповідність власній особистості фахівця, її автентичності, його власного ставлення до діяльності й бачення її змісту. Загальна структура компонентів професійної ідентичності представлена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Компоненти професійної ідентичності

Структура	Соціальні аспекти	Особистісні аспекти
Ціннісно-смысловий	Цінність професійної місії	Цінність професії для особистості
	Цінність професійної технології	Цінність професійної технології для особистості
Когнітивний	Образ професії	Образ “моєї” професії
	Образ професіонала	Я-образ професіонала
Афективний	Ставлення до професії	Ставлення до своєї професії
	Самооцінка за критеріями нормативності	Самооцінка за критеріями ідеальності
Комунікативно-рольовий	Професійно-рольові очікування	Рольові професійні позиції особистості
Професійно-діяльничий	Нормативні установки	Особистісні установки на професійну діяльність
	Ефективність діяльності	Самоефективність діяльності
Навчально-професійний	Ефективність навчальної діяльності	Самоефективність навчально-професійної діяльності

Термін “педагогічні чинники формування професійної ідентичності” ми розглядаємо у двох смислах: загальнопедагогічному – як вплив педагогічного процесу, що здійснюється в закладі осві-

ти в цілому, вузько-педагогічному – як спеціально створені педагогічні умови, що спрямовані на формування зазначеної властивості. Перший з них диференціюється на відміну від інших – соціально-

економічних, соціально-психологічних тощо. Оскільки на етапі підготовки у ЗВО формуються не тільки уявлення про зміст професійної діяльності й відповідні навички, а й відбувається формування особистості майбутнього фахівця, його ставлення до професії та себе, як професіонала, то його ми вважаємо принциповим, важливим для визначення ролі навчально-професійної підготовки у формуванні його професійної ідентичності.

Другий смисл “педагогічних чинників” визначається диференціацією ор-

ганізаційних, технолого-педагогічних та психолого-педагогічних умов. Його ми вважаємо важливим для безпосереднього здійснення освітньо-професійного процесу.

Поєднання та систематизація педагогічних чинників обох змістовних рівнів дозволило побудувати модель формування професійної ідентичності, зокрема для майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я, яку представлено у таблиці 2.

Таблиця 2 – Модель педагогічних умов формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я

Педагогічні чинники	Складові професійної ідентичності
Організаційно-педагогічні чинники	В основному освітньому процесі
	В спеціальному щодо професійної ідентичності освітньому процесі (тренінги ідентичності)
	В організації навчально-професійного середовища
Технолого-педагогічні чинники	“Педагогічний статус” мети професійної підготовки
	Забезпечення суб'єктної позиції студентів: на змістовному рівні – контекстне навчання; на процесуальному рівні – активні методи навчання
	Забезпечення реалізації комунікативно-рольової професійної позиції студентів
	Забезпечення рефлексивного самоаналізу професійного становлення студентів
	Забезпечення опанування ментальними засобами професійної самоосвіти
Психолого-педагогічні чинники	На рівні студента: Врахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей
	На рівні педагога: Установка на формування професійної ідентичності в педагогічній діяльності; Компетентність щодо професійної ідентичності; Методична готовність до викладання з урахуванням спрямованості на професійну ідентичність

Під організаційними педагогічними чинниками (умовами) ми розуміємо такі, що впливають на формування професійної ідентичності через структурування освітнього процесу, його організаційні форми, просторово-часові характеристики, послідовність, темп тощо.

Під технолого-педагогічними чинниками (умовами) ми розуміємо такі, що

визначаються (методичною) структурою педагогічних впливів на становлення професійної ідентичності, серед яких – педагогічні підходи, технології, методи і прийоми, засоби. Система таких чинників визначається нами як така, що окреслює: по-перше, “педагогічний статус” професійної ідентичності студента як “педагогічного об'єкту” (чи є професійна ідентич-

ність окремою метою педагогічного впливу, чи вона являє собою перманентний процес без спеціального педагогічного спрямування, що є похідним результатом всього навчально-професійного впливу, чи спонтанним результатом становлення самосвідомості фахівця і не залежить від безпосередніх педагогічних цілей); по-друге, це технологічно-педагогічні моделі, що визначають самого студента як суб'єкта або об'єкта навчально-теоретичної та навчально-професійної діяльності (суб'єктність студента визначається нами як інтенційність й "авторство" діяльності, що здійснюється у навчальному процесі, з формування професійних характеристик, на які спрямований освітньо-професійний процес). По-третє, оскільки соціальна ідентичність людини виявляється в комунікації, а професійна ідентичність містить "соціальний компонент", велике технологічне значення має комунікативно-рольове її виявлення в умовах освітнього процесу. По-четверте, оскільки специфіка професійної ідентичності як феномену являє собою утворення на рівні самосвідомості, а її активність виявляється у рефлексивному процесі, то наявність рефлексивних складових педагогічної технології має безпосередньо впливати на становлення професійної ідентичності. По-п'яте, професійна ідентичність студента не має своєї безпосередньої форми здійснення – не реалізується у фаховій діяльності, що окреслює її як "перспективну" характеристику, тобто як таку, що моделює очікувану та уявну професійну діяльність, визначає становлення професійних цінностей, які повною мірою мають бути реалізовані лише у певному майбутньому. Такий зміст поняття вказує на особливий аспект професійної ідентичності студента – мотиваційний, потенційний, пропедевтичний. Про педевтичність професійної ідентичності студента полягає в тому, що він визначається із суб'єктивною ресурсною базою становлення його як професіонала – професійні здібності та професійно-важливі якості,

навички опанування професії тощо. Цей аспект професійної ідентичності закладає технологічно-педагогічну умову – спрямованість навчально-професійного процесу та формування навичок самоосвіти, самостійної роботи з опанування професійними компетентностями.

Отже, на нашу думку, модель технологічно-педагогічних чинників (умов), що визначають процес формування професійної ідентичності складається з таких компонентів:

1. надання професійній ідентичності "педагогічного статусу" навчально-професійної мети;

2. запровадження методів, технологічних схем у навчальний процес, що актуалізують суб'єктність (автентичність) студента з формування професійної ідентичності; для реалізації цього аспекту необхідно визначити "змістовну" та "процесуальну" сторону активізації "суб'єктності": запровадження контекстно-професійної технології, що передбачає перманентну спрямованість навчального змісту на професійну діяльність, формування професійної самосвідомості студента (змістовна складова) і впровадження активних методів навчання, що актуалізують суб'єктну позицію (процесуальна складова) [1; 7];

3. забезпечення в навчально-професійній діяльності комунікативно-рольових професійних позицій студентів, що могли б у імітаційний та практичний спосіб обіймати рольову позицію фахівця й здійснювати відповідні навчально-професійні завдання. Прийняття апріорі ролі фахівця, її підтвердження у навчально-професійній ситуації суб'єктивно забезпечуватиме "привласнення" її студентом, її суб'єктивне опанування [6];

4. забезпечення у навчальному процесі активного рефлексивного процесу щодо суб'єктивного самоаналізу студентом власних позицій, ресурсів, успіхів та недоліків, шляхів саморозвитку тощо;

5. опанування в навчально-професійному процесі здатності до самос-

тійної навчально-професійної діяльності – формування стійких навичок здобуття професійної інформації, способу її теоретичного опанування, алгоритмів застосування необхідних дій, запам'ятовування нормативних вимог тощо.

Під психолого-педагогічними умовами (чинниками) ми розуміємо індивідуально-психологічні особливості, що впливають на можливості технологічно-педагогічних впливів. Зазначимо, що на цьому рівні ми виділили компоненти, що пов'язані із учасниками навчально-професійного процесу – студентами та педагогами [9].

До важливих складових психолого-педагогічних чинників компонентів на рівні “студента” ми відносимо: рівень особистісної зрілості, що обумовлює професійну, навчально-професійну та особистісну мотивацію, розвитку суб'єктності, відповідальності тощо; підготовленості студентів, їхніх знань та навичок тощо.

До складових психолого-педагогічних чинників на рівні “педагога” ми відносимо: ставлення до професійної ідентичності як педагогічного об'єкту, рівень компетентності у сфері формування професійної ідентичності студентів, методичної готовності до викладання із технологічним забезпеченням зазначеного процесу.

Для реалізації окресленої нами моделі на рівні організаційно-педагогічних умов ми запропонували в структурі підготовки фахівців медичної галузі три складових – реалізація в навчально-професійному процесі (на теоретичних, практичних заняттях, в науково-пошуковій діяльності), в спеціально-організованій формі тренінгів для актуалізації рефлексивної діяльності, спрямованої на становлення професійної ідентичності студентів; позанавчальній діяльності через створення навчально-професійного середовища для забезпечення “входження” студентів у професійну спільноту, обміну професійним та навчально-професійним досвідом тощо.

Для реалізації окресленої моделі на технологічно-педагогічному рівні ми запропонували наступні кроки:

В навчально-професійному процесі – включити формування професійної ідентичності в структуру педагогічних завдань (цілей), запроваджувати контекстно-професійні технології активні методи опанування в академічному та практичному навчанні, актуалізацію позиції фахівця при виконанні студентами навчально-професійних завдань, забезпечення в навчальному процесі етапу рефлексивного аналізу студентами свого “професійного зростання”, надання методичних рекомендацій для самостійного опанування специфічних сторін професійного змісту та набуття відповідних навчальних навичок. В організації тренінгової роботи – забезпечити педагогічну підтримку у розв'язанні труднощів професійної самоідентифікації студентів, що пов'язане із відповідним навчальним етапом: – для першого і другого курсів тренінг спрямовується на педагогічну допомогу у вирішенні адаптаційно-ідентифікаційних проблем, на третьому і четвертому курсах на подолання кризи професійної ідентичності, що пов'язана із певною невідповідністю початкових поглядів і накопиченого навчально-професійного досвіду, на випускних курсах присвячено прогностичним моделям професійного розвитку та становленню майбутньої професійної кар'єри. В організації навчально-професійного середовища забезпечення віртуальної форми навчально-професійної комунікації студентів, однак зміни наявні й на рівні реальних форм – організація спілкування студентів із фахівцями, що надають можливість окреслити особливості їхнього досвіду професійного становлення, організація навчально-пошукових та науково-дослідницьких аспектів комунікації, участь студентів у сучасних проектах наукового характеру тощо.

Для реалізації окресленої моделі на психолого-педагогічному рівні ми запропонували наступні кроки:

Необхідно взяти до уваги вікові та індивідуально психологічні особливості студентів для навчального процесу, тренінгової роботи та забезпечення їхньої участі в освітньо-професійному та науково-професійному середовищі, що визначається "індивідуалізацією" траєкторії професійного становлення майбутнього фахівця в умовах ЗВО. Для забезпечення суб'єктивного чинника, пов'язаного із педагогами, ми впровадили спецкурс із підготовки фахівців професіоналів до цілеспрямованого формування професійної ідентичності майбутніх фахівців, що містить три складових – ознайомлення із сутністю, структурою та змістом професійної ідентичності як індивідуальною характеристикою фахівця, із авторською моделлю формування професійної ідентичності майбутніх фахівця сфери охорони здоров'я в умовах ЗВО, надання методичних рекомендацій щодо побудови навчальних циклів із урахуванням перебігу цього процесу.

Розроблені нами підходи пройшли апробацію протягом 2016-2018 років і показали зміни рівня професійної ідентичності серед студентів, що дало можливість нам стверджувати про результативність, побудованої моделі. Серед показників такої ефективності є зростання загального

рівня професійної ідентичності, зниження рівня передчасних професійно-ідентифікаційних статусів студентів на перших курсах, пом'якшення кризи професійної ідентичності студентів, що виникає на середніх курсах, збільшення рівня впевненості у професійних намірах у респондентів випускних курсів, підвищення рівня опанування професійними компетентностями, позитивна зміна рівня переконаності викладачів ЗВО у необхідності цілеспрямованого формування професійної ідентичності майбутніх фахівців.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я є важливим завданням освітньо-професійного процесу у ЗВО. Для реалізації цього завдання важливим є проектування її педагогічних чинників, що можуть бути представлені у вигляді моделі організаційно-педагогічних, технологічно-педагогічних та психолого-педагогічних чинників.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку методичного апарату для здійснення педагогічних умов формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медичної галузі на різних етапах підготовки.

Список літератури

1. Вербицький, А.А. (1991) Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. Москва: Высшая школа, 207 с.
2. Денисова, О.В. (2003) Становление профессиональной идентичности студента-медика в образовательном процессе вуза: автореф. дисс...канд. психолог. наук: 19.00.07. Уфа, 23с.
3. Ермолаева, Е.П. (2001) Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность (статья первая) *Психологический журнал*. Т. 22. № 4. С. 51 – 59.

4. Зеер, Э.Ф. (2006) Психология профессий. Москва: Академический проект; Фонд "Мир", 336 с.

5. Злишков, В. (2006) Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології. *Соціальна психологія*. № 5. С. 128 – 136.

6. Макагон, О.Е. (2007) Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі: автореф. дис...канд.пед.наук: 13.00.01. Х.: 21 с.

7. Освітні технології: навчально-методичний посібник (2001) За заг. ред. О.М.Пехоти. К.: А.С.К., 348 с.

8. Поліванова, О. Є. (2010) Особливості професійної ідентичності особистостей з різним стажем професійної діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія.* № 913, вип. 44. С. 141 – 143. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2010_913_44_37

9. Тихолаз, С.І. (2011) Педагогічні умови розвитку професійної спрямованості студентів вищих медичних навчальних закладів: автореф. ...канд. пед. наук: 13.00.04. *Вінницький держ. гуманіт. ун-тет імені Михайла Коцюбинського.* Вінниця, 21 с.

10. Філоненко, М. М. (2013) Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря. Київ: Центр учбов. л-ри, 240 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.com/2015060965025/psihologiya/profesiyna_kompetentnist_maybutnogo_likarya

11. Шнейдер, Л.Б. (2004) Професіональна ідентичність: теорія, експеримент, тренінг. М.: Издательство Московского психолого-социального института, 600 с.

References:

1. Verbic'kij, A.A. (1991) *Aktivnoe obuchenie v vysshej shkole: kontekstnyj podhod.* [Active higher education: contextual approach]. Moskva: Vysshaja shkola, 207 p. [in Russian]

2. Denisova, O.V. (2003) *Stanovlenie professional'noj identichnosti studenta-medika v obrazovatel'nom processe vuza* [Formation of professional identity of a medical student in the educational process of the university]: avtoref. diss...kand. psiholog. nauk: 19.00.07. Ufa, 23 p. [in Russian]

3. Ermolaeva, E.P. (2001) *Professional'naja identichnost' i marginalizm: koncepcija i real'nost' (stat'ja pervaja).* [Professional Identity and Marginalism: concept and reality (article one)]. *Psihologicheskij zhurnal.* T. 22. № 4. P. 51 – 59. [in Russian]

4. Zeer, Je.F. (2006) *Psihologija professij.* [Psychology of the professions]. Moskva: Akademicheskij proekt; Fond "Mir", 336 p. [in Russian]

5. Zlyvkov, V. (2006) *Problema osobystisnoi ta profesijnoi samoidentyfikatsii v suchasnij psykholohii.* [The problem of personal and professional self-identification in modern psychology]. *Sotsial'na psykholohiia.* № 5. P. 128 – 136. [in Russian]

6. Makahon, O.E. (2007) *Orhanizatsijno-pedahohichni umovy stvorenna spryatlyvoho navchal'no-vykhovnoho seredovyscha v zahal'noosvitn'omu navchal'nomu zakladi* [Organizational-pedagogical conditions for creation of a favorable educational and educational environment in a general educational institution]: avtoref. dys...kand.ped.nauk: 13.00.01. Kharkiv, 21 p. [in Ukrainian]

7. *Osvitni tekhnolohii: navchal'no-metodychnyj posibnyk* (2001). [Educational technologies: educational and methodical manual]. Za zah. red. O.M.Piekhoty. K.: A.S.K, 348 p. [in Ukrainian]

8. Polivanova, O. Ye. (2010) *Osoblyvosti profesijnoi identychnosti osobystostej z riznym stazhem profesijnoi diial'nosti.* [Features of professional identity of individuals with different professional experience]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Psykholohiia.* № 913, vyp. 44. P. 141 – 143. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2010_913_44_37 [in Ukrainian]

9. Tykholaz, S.I. (2011) *Pedahohichni umovy rozvytku profesijnoi spriamovanosti studentiv vyschykh medychnykh navchal'nykh zakladiv* [Pedagogical conditions of development of professional orientation of students of higher medical educational institutions]: avtoref. ...kand. ped. nauk: 13.00.04. *Vinnyts'kyj derzh.humanit. un-tet imeni Mykhajla Kotsiubyns'koho.* Vinnytsia, 21 p. [in Ukrainian]

10. Filonenko, M. M. (2013) *Psykhohiia osobystisnoho stanovlennia majbutn'oho likaria*. [Psychology of the personal formation of the future doctor]. Kyiv: Tsentr uchbov. 1-ry, 240 p. Access mode:http://pidruchniki.com/2015060965025/psihologiya/profesiyna_kompetentnist_majbutnogo_likarya [in Ukrainian]
11. Shnejder, L.B. (2004) *Professional'naja identichnost': teorija, jeksperiment, trening*. [Professional identity: theory, experiment, training]. M.: Izdatel'stvo Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta, 600 p. [in Russian]

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2019